

De meting der monetaire verschijnselen

Bosman, H.W.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Document version:
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1955

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Bosman, H. W. J. (1955). De meting der monetaire verschijnselen. *Maandschrift Economie*, 20(2-3), 49-61.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ECONOMIE

Tijdschrift voor Algemeen Economische,
Bedrijfs-Economische en Sociale Vraagstukken

Twintigste Jaargang

Aflevering 2/3

Nov.-Dec. 1955

DE METING DER MONETAIRE VERSCHIJNSELEN ¹⁾

door

Drs H. W. J. BOSMAN

Inleiding.

De titel van deze voordracht duidt, naar ik hoop, genoegzaam aan waar ik vanmiddag met U over wil spreken. Het gaat uiteraard om enkele problemen op monetair gebied, die de laatste jaren bij een aantal Nederlandse economen in het middelpunt der belangstelling staan. Die problemen zijn na de Tweede Wereldoorlog vooral naar voren gebracht door Dr. Holtrop, de President van de Nederlandsche Bank, die eigenlijk reeds in de eerste jaarverslagen, die hij schreef, trachtte een op grondige studie der beschikbare cijfers gebaseerde analyse van de monetaire situatie te geven. Die analyse werd in de latere verslagen voortdurend verdiept. De feitelijke omstandigheden op monetair gebied, die voortdurend wisselden, leidden ook tot een steeds veelzijdiger analyse, zodat de jaarverslagen van de Nederlandsche Bank niet alleen in ons land, doch via een vertaling in het Engels ook daarbuiten — zoals ik in gesprekken met functionarissen van het Internationale Monetaire Fonds heb kunnen merken — een zekere vermaardheid kregen.

Daarnaast is het monetaire begrippenapparaat verfijnd door de publicaties van de Centraal Economische Plannen van het Centraal Planbureau, waarin gepoogd werd ook de reële achtergrond van de monetaire verschijnselen te belichten. Het is vooral Prof. Schouten geweest, die aan deze werkzaamheden van het Planbureau leiding heeft gegeven.

De samenwerking tussen Planbureau en Nederlandsche Bank is in de loop der jaren gegroeid, zodat in het Centraal Economisch Plan 1955 de gebruikte begrippen dezelfde inhoud hadden als die welke in het kort daarna verschenen verslag van de centrale bank over 1954 werden gebruikt.

De uiteenzettingen in deze documenten werden wel begeleid door het verschijnen van enkele tijdschriftartikelen over dezelfde mate-

¹⁾ Tekst van een voordracht gehouden voor de T.A.E.K. op 19 Nov. 1955.

rie¹⁾), doch een grondige discussie met onderlinge beoordeling der gebruikte argumenten begon pas met een uitvoerige bespreking door Prof. Koopmans van het verslag der Bank over 1953 in Economisch-Statistische Berichten. Op deze artikelen werd geantwoord door Dr Holtrop. Spoedig daarna besprak Prof. Witteveen de Millioenennota, hetgeen weer commentaar uitlokte van Prof. Tinbergen, Drs Links en Dr Holtrop en zo is in Economisch-Statistische Berichten een bijzonder belangwekkend debat ontstaan²⁾.

Daarna heeft Prof. Goedhart deze discussie overgebracht naar een daarvoor eigenlijk iets meer geschikt terrein namelijk naar De Economist, waar ook Prof. Delfgaauw en Dr de Jong hun bijdragen hierover hebben geleverd³⁾.

Naar ik meen kan men in deze discussies thans enkele hoofdlijnen onderscheiden, die ik voor U zou willen ontwikkelen onder het trekken van een — overigens als zeer voorlopig bedoelde — conclusie.

Alvorens dat te doen wil ik even op het belang van deze materie wijzen. Er zijn er, die bij de woorden „inflatie” en „monetair evenwicht” in de eerste plaats denken aan een verwarrende veelheid van begrippen en die daarom liefst dit gehele begrippenapparaat over boord zouden willen gooien en in de plaats daarvan b.v. een meer Keynesiaanse terminologie wensen te gebruiken. Ik ontken niet dat deze verwarrende veelheid bestaat, maar toch geloof ik dat we het economisch gebeuren ook uit een specifiek *monetair* gezichtspunt moeten trachten te blijven bezien. Het is immers meestal het gebruik van geld, dat in onze maatschappij algemene en dikwijls cumulatieve verstoringen teweeg brengt en ook de verschillende „propensities” kunnen zich in feite slechts manifesteren door wat Koopmans „halbe Tauschgeschäfte” heeft genoemd, dus door het kopen zonder te verkopen (gefinancierd door geldschepping of ontpotting) of door het verkopen zonder te kopen (tot uiting komend in geldvernietiging of oppotting)⁴⁾. Het lijkt mij daarom

¹⁾ namelijk F. de Roos: *Conditioes voor monetair evenwicht*, De Economist, Mei 1954; M. W. Holtrop: *De financiële toestand van Nederland*, De Gids 1952; H. W. J. Bosman: *Enkele beschouwingen over het monetair overzicht*, Maandschrift Economie, Maart 1954 (overdruk no. 30 van het C. P. B.); J. Tinbergen en D. B. J. Schouten: *Die Anwendung des Nationalbudgets zur Beurteilung der Währungslage*, Wirtschaftsdienst 1954 (overdruk no. 32 van het C. P. B.)

²⁾ De E.S.B. artikelen zijn gebundeld herdrukt in „*Monetaire uiteenzettingen*” (verschenen 1955).

³⁾ De in de jaargang 1955 op dit terrein verschenen Economist-artikelen zijn: C. Goedhart: *Monetair evenwicht in een dynamische volkshuishouding* (Maart en April)
F. J. de Jong: *Monetair evenwicht en inkomensevenwicht* (Juni en Juli/Aug.)
G. Th. J. Delfgaauw: *Enkele begrippen, methoden en problemen uit de macro-economie* (Juni)

⁴⁾ J. G. Koopmans „*Zum Problem des Neutralen Geldes*” in „*Beiträge zur Geldtheorie*”, 1933, blz. 257.

juist dat getracht wordt die verstorende werkingen van het geldwezen als zodanig, dus monetair gezien, te onderzoeken en het is dan uiteraard onvermijdelijk dat men begrippen als monetair evenwicht e.d. hanteert. Zou men het anders doen dan vervalt men b.v. in het gevaar dat men over prijsstijging praat zonder zich rekenschap te geven van de vraag of men de oorzaak daarvan aan de goederen- of aan de geldzijde moet zoeken.

Ook uit economisch-politieke overwegingen lijkt het mij van belang het specifiek monetaire gezichtspunt naar voren te brengen. Zonder te willen stellen dat het conjunctuurverschijnsel zich niet meer zou voordoen, geloof ik dat, nu wij beter gewapend zijn tegen depressies dan vroeger, wij onze aandacht thans toch ook moeten schenken aan de regelmatige prijsstijging, die zich, slechts af en toe onderbroken door een meer stabiel prijsniveau, in de wereld schijnt voor te doen. Sommigen beweren zelfs dat een langzaam stijgend prijsniveau noodzakelijk is om de economische activiteit op voldoende peil te houden. Ik zou er toch eens met nadruk voor willen pleiten, dat wij in een dergelijke prijsstijging niet berusten. Evenals men aan de inrichting van onze maatschappij de eis stelt — en m.i. terecht — dat zij volledige werkgelegenheid verschaft, zo kan men naar het mij voorkomt met evenveel recht van haar verlangen dat zij een redelijke mate van waardevastheid van het geld verschaft of — exacter gezegd — dat zij een voortdurende prijsstijging, veroorzaakt van de geldzijde uit, weet te voorkomen¹⁾.

Ik zou het ook zo kunnen stellen. De staat brengt via belastingheffing en sociale uitkeringen altijd zekere inkomensoverdrachten tot stand. Men kan er over twisten hoever dit moet gaan doch in ieder geval vinden deze overdrachten plaats krachtens wetten, met medewerking van de Volksvertegenwoordiging tot stand gekomen. Door de voortdurende prijsstijging echter gaan bepaalde inkomens, die nominaal gelijk blijven, in reële zin voortdurend achteruit zonder dat iemand deze ontwikkeling bewust nastreeft of goedkeurt. Het meest treft ons uiteraard de nood van hen, die van een lijfrente of van een klein pensioen leven, waarbij dit inkomen in goederen gemeten, steeds achteruit gaat. Maar het vraagstuk omvat veel meer: ook de rente en de hoofdsom van spaargelden en obligaties worden reëel voortdurend minder, en of het totale inkomen van de betrokkenen nu hoog of laag is, maakt voor het principe geen verschil. Dit principe blijft m.i. dat ook aan deze inkomens een zekere mate van stabiele koopkracht behoort toe te komen.

---

¹⁾ Hetzelfde geldt uiteraard voor een aanhoudende monetaire prijsdaling, doch deze zal meestal gepaard gaan met een daling der werkgelegenheid, zodat het voorkomen hiervan reeds in het vereiste van „full employment” ligt opgesloten.

Dit moge voldoende zijn om het belang van een onderzoek naar de versturende krachten in het monetaire vlak te rechtvaardigen en deze beschouwing maakt het ook duidelijk dat wij moeten trachten de omvang van deze monetaire verstoringen te meten.

De benadering met behulp van de perioden-analyse.

Als wij de gehouden discussie in E.S.B. en Economist thans overzien, dan blijken er twee hoofdstromingen te zijn. Ik zou eerst de meest eenvoudige van deze twee willen bespreken, namelijk de gedachte dat het onderzoek naar de monetaire verschijnselen het beste kan worden gebaseerd op een perioden-analyse¹⁾. Een dergelijke analyse beziet de verschillende achtereenvolgende perioden in het economisch gebeuren in onderling verband en is dus een voorbeeld van een dynamische analyse.

Wij moeten hier namelijk denken aan de gehele kringloop van productie en inkomensvorming. Als wij goederen en diensten aankopen, dan leidt dit tot inkomen voor de producenten van deze goederen en diensten. Een wijziging echter in onze aankopen zal eerst beantwoord worden met een wijziging van de voorraden en eerst in een later stadium leiden tot een wijziging in het inkomen van de onderneming. Voordat dit inkomen echter weer terecht gekomen is bij diegenen, die daar in feite recht op hebben, namelijk arbeiders, ondernemers en kapitaalverschaffers, verloopt er ook weer een bepaalde periode (soms b.v. bij de aandeelhouders een vrij lange periode) en tenslotte duurt het weer enige tijd voordat een toe- of afname van het inkomen tot een wijziging in onze bestedingen leidt. En pas dan zijn we weer bij ons uitgangspunt in de kringloop terug.

We drukken deze vertragingen uit door te zeggen, dat wat verdiend is met de productie van consumptiegoederen of investeringsgoederen in periode 1 pas in periode 2 beschikbaar inkomen is. Wordt nu in periode 2 het gehele beschikbare inkomen en ook niet meer besteed voor aankopen van goederen en diensten dan is dus het verdiende inkomen, dat daaruit voortvloeit gelijk aan het beschikbare inkomen en dan is er, volgens de voorstanders van deze opvatting, monetair evenwicht. Wordt er meer dan het beschikbare inkomen uitgegeven dan zal het verdiende inkomen dus toe-

---

¹⁾ De op de perioden-analyse gebaseerde opvatting vindt men o.a. uiteengezet door: Delfgaauw, t.a.p. blz. 412-420; Witteveen: Monetaire uiteenzettingen, blz. 82-97; P.B. Kreukniet: De Conjunctuursituatie in Nederland, Economisch Kwartaaloverzicht Amsterdamsche Bank, 4e kwartaal 1954, blz. 1-5; F. J. de Jong: De werking van een volkshuishouding, deel I, 2e druk, (Leiden 1955) blz. 57-61; F. de Roos: De betrekkingen tussen sparen en investeren, 2e druk (Haarlem 1951), passim.

nemen en hoger worden dan het beschikbare, hetgeen dan wijst op inflatie. Deze meerdere uitgaven kunnen alleen maar worden gefinancierd door nieuw geld te scheppen of reeds bestaand rustend geld te ontpotten. Omdat echter het beschikbare inkomen van periode 2 gelijk is aan het verdiende inkomen van periode 1 betekent een stijging van het verdiende inkomen van 2 boven het beschikbare van 2 tevens een stijging van het verdiende inkomen van 2 boven dat van 1 ¹⁾. Wordt er echter minder dan het beschikbare inkomen uitgegeven (en dit kan alleen door geldvernietiging of oppotting), dan zal het verdiende inkomen lager zijn dan het beschikbare en dan is er dus sprake van deflatie.

Nu is het aantrekkelijke van deze methode dat deze een statistische meting mogelijk maakt. Immers het verdiende inkomen per jaar is niets anders dan het nationaal inkomen, dat jaarlijks door het C.B.S. berekend en gepubliceerd wordt en als inflatie ook kan worden aangeduid als een stijging van het verdiende inkomen dan is er dus een stijging van een statistisch meetbaar cijfer. Een praktische moeilijkheid is echter dat het nationaal inkomen in het algemeen per jaar wordt berekend en onze periode, de z.g. inkomensperiode, in Nederland vermoedelijk ongeveer 2½ maand bedraagt ²⁾.

De berekening zal dus steeds een benadering zijn, doch zij is daarom niet minder belangrijk. Als b.v. in enkele achtereenvolgende jaren het nationaal inkomen voortdurend blijkt te zijn gestegen, dan mag men ongetwijfeld aannemen dat ook de tendentie in de achtereenvolgende inkomensperioden er een van stijging is geweest, hetgeen dus op een overwegen van inflatoire invloeden wijst.

Een ander voordeel van deze methode is, dat men niet slechts de stijging van het nationaal inkomen, dus het *symptoom* van de inflatoire ontwikkeling kan waarnemen (om ons nu even bij *deze* verbreking van het monetair evenwicht te bepalen), doch dat men ook de *oorzaken* van deze ontwikkeling kan nagaan. Want als aan de ene kant van de confrontatie van middelen en bestedingen het nationaal inkomen en de import staan, dan vinden aan de andere kant de bestedingscategorieën hun plaats, namelijk de consumptie van gezinnen, de investeringen, de overheidsbestedingen en de export. Voor 1954 ziet deze confrontatie er als volgt uit: (in miljoenen guldens)

---

1) In symbolen: bij inflatie is $Y_{v_2} > Y_{b_2}$. Omdat per definitie $Y_{b_2} = Y_{v_1}$, moet dan ook $Y_{v_2} > Y_{v_1}$.

2) Ontleend aan F. J. de Jong: Monetair evenwicht en inkomensevenwicht, De Economist 1955, blz. 436, noot 22.

Middelen	
Y = Nationaal inkomen tegen marktprijzen	23.950
M = Invoer van goederen en diensten	12.710
	<hr/>
	36.660

Bestedingen	
C = Consumptie gezinnen	15.650
O = Overheidsbestedingen	4.250
I = Netto-investeringen bedrijven	3.750
E = Uitvoer van goederen en diensten	13.010
	<hr/>
	36.660

Bron: Statistisch Zakboek 1955, tabellen 178 en 180.

Men kan dus nu stellen, dat een voortdurende stijging van een der bestedingen, die dus oorzaak is van inflatie, zal zijn af te lezen aan een stijging van een der categorieën aan de rechterzijde der confrontatie en dat als gevolg daarvan een stijging van het nominale bedrag der middelen plaats vindt, hetgeen dus tot uiting zal komen in een toeneming soms van een, meestal van beide onderdelen der middelen. Wij moeten daarbij dan verder nog onderscheiden tussen een verandering van C, die sterk samenhangt met een wijziging in Y en een verandering in O, I of E, die meer als autonoom is te beschouwen. Dit brengt ons op de gedachte van de „multiplier”, waarop ik echter niet kan ingaan ¹⁾.

Ik wil echter wel een toepassing van deze methode onder Uw aandacht brengen. Prof. Witteveen heeft namelijk consequent deze wijze van analyse toegepast in enkele artikelen in Economisch-Statistische Berichten, waarbij vooral de beoordeling van de Rijksbegroting het uitgangspunt was ²⁾. Daarbij stelt hij de nominale toeneming van de Overheidsuitgaven (excl. de aflossingen) en de invloed van de verlaging der belastingtarieven als autonome inflatoire invloeden van de overheid. Het zal U na het bovenstaande duidelijk zijn dat een eventuele verhoogde belastingopbrengst als gevolg van een stijging van het nationaal inkomen dan niet in mindering op deze inflatoire impuls mag worden gebracht, doch slechts een van de z.g. lekken is, die bij een inflatoire ontwikkeling (welke immers blijkt uit de stijging van het nationaal inkomen) plegen op te treden.

¹⁾ Zie hiervoor Delfgaauw t.a.p. blz. 414-419.

²⁾ H. J. Witteveen: Monetaire uiteenzettingen, blz. 63, 82 en 136 en E.S.B. van 19 Oct. 1955.

De benadering door de bepaling der zuivere vraag.

Het is deze benadering waaraan vooral de naam van Prof. Koopmans is verbonden, die hierover in 1933 een bekend gebleven en vooral de laatste tijd weer in het middelpunt der belangstelling staande verhandeling heeft geschreven ¹⁾.

Koopmans stelde, dat het geld neutraal was (de term „monetair evenwicht was toen nog niet in gebruik) als het een zodanige invloed op het economisch proces had, dat de afloop daarvan hetzelfde zou zijn als bij het ideaaltype van de ruil in natura. Vanzelfsprekend is deze overeenstemming allerm minst, eerder toevallig, doch het monetair beleid moet tot doel hebben die overeenstemming te bereiken. De kerngedachte van Koopmans kan ik U het beste weergeven door een citaat uit het voortreffelijke artikel, dat Prof. Goedhart onlangs aan deze materie wijdde ²⁾:

„De niet-neutrale werking van het geld berust op de door het geld mogelijk gemaakte doorbreking van het ruilschema van de „reine Tauschwirtschaft“ (Waren-Waren), van het ruilschema derhalve waarbij iedere effectieve vraag altijd een equivalent effectief aanbod impliceert en omgekeerd ook ieder effectief aanbod een equivalente effectieve vraag. In alle gevallen, waarin nieuw geschapen of „ontpot“ geld wordt gebruikt voor het uitoefenen van effectieve vraag naar goederen, brengt het ruilschema Geld-Waren-Geld mede, dat tegenover de effectieve vraag geen gelijktijdig, equivalent effectief goederenaanbod staat, noch aanbod van huidige goederen noch aanbod van toekomstige goederen. Er kan in dat geval worden gesproken — zoals Koopmans doet in navolging van Neisser — van „reine Nachfrage“. In het omgekeerde geval, waarin goederenaanbod niet gepaard gaat met een equivalente goedervraag, doch het uit hoofde van de goederenverkoop ontvangen geld wordt opgepot of wordt vernietigd door aflossing van schulden aan geldscheppende instellingen, kan worden gesproken van „reine Nachfrage-Ausfall“. Geldschepping, geldvernietiging, oppotting en ontpotting zijn dus de verschijnselen, die het economische proces kunnen doen afwijken van het ideaalbeeld van de „reine Tauschwirtschaft“. Geldschepping en ontpotting leiden tot „reine Nachfrage“ en uit dien hoofde tot een opwaartse druk op het prijsniveau. Geldvernietiging en oppotting brengen „reine Nachfrage-Ausfall“ mee en uit dien hoofde een neerwaartse druk op het prijsniveau. Geldschepping en ontpotting kunnen derhalve worden beschouwd als inflatoire krachten, geldvernietiging en oppotting als deflatoire krachten. De niet-neutrale werking van deze

¹⁾ J. G. Koopmans: „Zum Problem des Neutralen Geldes“, opgenomen in „Beiträge zur Geldtheorie“.

²⁾ C. Goedhart: Monetair evenwicht in een dynamische volkshuishouding, *De Economist* 1955, blz. 175-176.

inflatoire en deflatoire krachten wordt alleen geneutraliseerd, indien en voor zover geldschepping en ontpotting in gelijke mate en *gelijktijdig* worden gecompenseerd door geldvernietiging en oppotting”.

Tot goed begrip wijst Goedhart er dan nog op, dat de relevante factoren geldschepping, geldvernietiging, oppotting en ontpotting moeten worden genomen, voorzover zij berusten op autonome beslissingen van de economische subjecten en dus de oorzaak en niet het gevolg zijn van inflatoire of deflatoire processen. Zij moeten dus spontaan en niet geïnduceerd zijn ¹⁾, want als we niet alleen de spontane, doch *alle* monetaire wijzigingen zouden nemen, dan compenseren zij elkaar altijd; geldschepping leidt dan altijd tot oppotting enz.

Van belang is verder dat Koopmans telkens een bepaalde periode beschouwt; in die periode moet dan om te voldoen aan de eis van monetair evenwicht het verdiende inkomen gelijk zijn aan het bestede inkomen; slechts dan zal er niet worden opgepot, ontpot, geld geschapen of vernietigd. Koopmans ontkent overigens niet, dat de subjecten in de geldgebruikende maatschappij zich laten leiden door het in de vorige periode verdiende inkomen, maar als dit tot verstoring van het monetair evenwicht leidt moet dit door een adequate geldpolitiek worden gecompenseerd.

Om U te laten zien wat hij bedoelt heb ik een cijfervoorbeeld uitgewerkt (Bijlage, geval A, situatie I).

Van drie economische subjecten, die met elkaar zaken doen zijn telkens het aanbod en de vraag aangegeven. Het aanbod van A wordt tegen de tot stand gekomen prijs door B en C opgenomen en zo is het wederkerig. Alle drie personen geven evenveel uit als zij ontvangen en zo is er zonder twijfel monetair evenwicht aanwezig; niemand scheidt of vernietigt geld of vergroot of verkleint zijn kas.

Nu doet zich b.v. het geval voor van een autonome verkleining van het aanbod van goed A, een geval dat Koopmans uitvoerig analyseert.

Aangezien de vraag naar A inelastisch is zal de voor dat goed betaalde prijs som toenemen. A ontvangt dus meer, doch nu vereist het monetair evenwicht dat hij dat meerdere ook in *dezelfde periode* weer uitgeeft. B en C zullen dus meer voor A uitgeven (op grond immers van die inelastische vraag) doch minder voor de producten van elkaar. Als A nu maar, zoals het monetair evenwicht eist, zijn gestegen inkomen direct uitgeeft, dan zien B en C hun ontvangsten toch constant blijven en, omdat *hun* productie niet veranderd was, ook hun prijzen (bijlage, geval A, situatie II). B b.v. verkoopt meer

---

¹⁾ F. J. de Jong heeft deze onderscheiding verder verfijnd in zijn eerder genoemd Economist-artikel, blz. 424-427, doch ik kan daarop niet ingaan.

aan A en minder aan C en C ook meer aan A en minder aan B. Per saldo echter geven ze nu allemaal weer evenveel uit als ze ontvangen en het geld is dus neutraal gebleven. Dit is in zoverre merkwaardig, omdat in de bekende vergelijking $MV = PT$ geen enkele grootte of combinatie van situatie I op II ongewijzigd is gebleven.

Het totale inkomen is immers gestegen (van 3040 tot 3120) en dat is in dit eenvoudige voorbeeld gelijk aan de geldstroom MV. Dit betekent dus dat, om het monetair evenwicht te handhaven, de geldstroom, d.w.z. M of V, moet toenemen, een op het eerste gezicht verrassende conclusie.

De prijs van A is gestegen, de andere prijzen niet, dus ook het gemiddeld prijsniveau is hoger en de verhandelde hoeveelheid goederen is eveneens veranderd, namelijk gedaald. Vandaar dat Koopmans dus moeite had met het aangeven van een criterium waarnaar de geldpolitiek zich kon richten.

In de discussie der laatste jaren is in dit opzicht Koopmans' gezichtspunt verder uitgewerkt, doch daarvoor moet ik naar de literatuur verwijzen¹⁾.

Thans zullen wij het geval A eens generaliseren doordat wij, uitgaande van dezelfde situatie I, thans een autonome verkleining van het aanbod van *alle* goederen, dus van A, B en C, veronderstellen. De vraag naar al deze goederen is inelastisch, dus de daarvoor betaalde prijsommen nemen toe²⁾ (bijlage, geval B). Ook in dit geval kan het monetair evenwicht gehandhaafd blijven doordat de geldstroom wordt aangepast aan de verschillende elasticiteiten. U ziet dat iedere huishouding binnen de periode weer evenveel uitgeeft als zij ontvangt en dat is waar het in deze gedachten-gang op aankomt. Doordat al deze prijsommen toenemen neemt dus ook het totale inkomen weer toe. Als wij ons voorstellen wat dit in concreto zou kunnen betekenen dan kunnen wij ons b.v. voorstellen een plotselinge achteruitgang in de productie b.v. door een natuurramp of door oorlogsgeweld. Ik neem dan aan (en deze veronderstelling lijkt mij beter dan de tegenovergestelde) dat voor de goederen waar het grootste deel der consumptie aan besteed wordt, de vraag inelastisch is. Dit betekent dan dat in zulk een situatie de geldstroom zal moeten toenemen om het monetair evenwicht te handhaven³⁾. Een ietwat paradoxale gevolgtrekking die, naar ik

---

¹⁾ Met name naar de jaarverslagen van de Nederlandsche Bank, de bundel „Monetaire uiteenzettingen” en het eerder genoemde Economist-artikel van Goedhart.

²⁾ Deze veronderstelling is in tegenstelling tot de vorige, niet door Koopmans gemaakt.

³⁾ Het toenemen van de geldstroom (MV) betekent, evenals in geval A, dat óf de omloopssnelheid toeneemt (V) of als dat niet het geval is, hetgeen ophoofden impliceert, dat de geldhoeveelheid (M) ter compensatie moet stijgen.

meen, wel logisch is, maar die ik toch niet gaarne als politiek in zulk een geval zou willen aanbevelen. Ik meen verder dat het in geval B tot stand gekomen monetaire evenwicht niet het enig mogelijke is en dat een andere oplossing realistischer is.

Synthese ¹⁾

Om dit duidelijk te maken wil ik U nog even de voornaamste elementen van Koopmans' gedachtengang zeer bondig herhalen, zoals deze in de gevallen A en B zijn gedemonstreerd. Koopmans ging uit van de fysieke productie (P), die was gedaald, terwijl verder ook de elasticiteiten als bekend werden verondersteld. (f) ²⁾. Daaruit volgden bij hem de prijzen (P) en de inkomens (Y). Wij hebben dus a.h.w. een stelsel van 2 vergelijkingen nl.

$$\begin{aligned} p &= f P \\ Y &= p P \end{aligned}$$

P en f zijn dus gegeven, Y en p de onbekenden.

Nu zouden wij echter bij dezelfde vergelijkingen i.p.v. f ook een andere factor als gegeven kunnen aannemen nl. Y, zodat dan p en f de onbekenden worden. Als we dit doen, dan moeten we dus het inkomen dat dan in de betrokken periode niet een onbekende doch een gegeven grootte wordt, laten afhangen van de uitkomsten van de vorige periode. Wij zeggen dan dus niet, zoals Koopmans: het inkomen wordt gevormd door de eisen, die de elasticiteiten aan de prijszommen stellen en dit inkomen moet dan geheel besteed worden (niet meer en niet minder), doch: het inkomen is reeds bepaald door wat in de vorige periode werd verdiend, dit inkomen moet geheel besteed worden (niet meer en niet minder) en de voor de productie te maken prijzen vloeien daar dan uit voort ³⁾. Wederom echter zijn het gevormde inkomen en het bestede inkomen gelijk, zodat aan deze voorwaarde voor monetair evenwicht voldaan is. (Bijlage, geval C).

Het is Dr F. J. de Jong geweest, die in de recente discussie in De Economist op deze samenhang tussen beide benaderingen de aandacht heeft gevestigd. Hij noemt een toestand van gelijk blijven van het nationaal inkomen in de tijd, een toestand die hier-

---

¹⁾ Het hiernavolgende is bedoeld als een uiteenzetting en een nadere uitwerking van de gedachten, door Dr. F. J. de Jong neergelegd in zijn Economist-artikel, § 2 en § 5 en in zijn boek „De werking van een volkshuishouding“, deel I (Leiden 1955), § 3, 5. Vooral noot 1 op blz. 61 van dit boek heeft mijn betoog beïnvloed.

²⁾ Eigenlijk is f de flexibiliteit van de prijs t.o.v. de productie; gemakshalve blijf ik van elasticiteit spreken.

³⁾ In dit geval bevindt men zich niet meer op dezelfde vraagcurve, doch op een die lager ligt. Bovendien zal men in dit geval f alleen maar kunnen vaststellen als een coëfficiënt d.w.z. men zal in dit geval slechts één punt op de vraagcurve vinden.

boven dus als eerste aanpak werd beschreven: *inkomensevenwicht* en hij betoogt dan dat dit inkomensevenwicht een speciale vorm van monetair evenwicht volgens de definitie van Koopmans is. Wij zouden het dus zo kunnen zien: monetair evenwicht vereist altijd gelijkheid van gevormd en besteed inkomen van *eenzelfde* periode. Is nu bovendien het bestede inkomen ook gelijk aan het gevormde inkomen van de *vorige* periode, dan is er dus inkomensevenwicht, een speciale vorm van monetair evenwicht.

Ik zie beide mogelijkheden (dus: monetair evenwicht zonder inkomensevenwicht en monetair evenwicht met inkomensevenwicht) toch echter niet als gelijkwaardig in de praktijk. Het komt mij voor, dat in feite het verdiende inkomen van periode 1 beschikbaar is in periode 2 en dat dus monetair evenwicht ook inkomensevenwicht inhoudt. Daarmee zijn we dus weer terug bij de eerste benadering, die we daarom, geloof ik, in de praktijk het beste kunnen toepassen. Dit is ook in hoofdzaak de mening van de Jong, van wie ik daaromtrent de volgende uitspraak zou willen aanhalen ¹⁾:

„De zaak is echter deze, dat *in de werkelijkheid* nagenoeg altijd een zekere tijd verstrijkt, voordat verdiend inkomen wordt tot beschikbaar inkomen. Dit betekent, dat in beginsel de methode van het inkomensevenwicht een hogere actualiteitsgraad bezit dan de immers door Koopmans zelf uitdrukkelijk als „ideaaltypisch” bestempelde methode van het monetaire evenwicht. Grofweg mag men nu m.i. „approximatief” stellen, dat in een wereld, waar een zekere tijd verstrijkt, voordat verdiend inkomen beschikbaar komt, *in de praktijk* in een niet te lange periode het inkomensevenwicht bij benadering de vorm is, waarin zich het monetaire evenwicht zal voordoen. Als lengte van de inkomensperiode neme men hierbij de gemiddelde kringlooperperiode van het actieve geld, d.i. de actieve geldhoeveelheid (waaromtrent het Centraal Planbureau een schatting pleegt te maken) gedeeld door het nationale geldinkomen. Blijft nu het nationale geldinkomen van periode tot periode constant, dan worde het monetaire evenwicht geacht (ongeveer) te zijn gehandhaafd”.

Ik moet erbij zeggen, dat de Jong na deze uitspraak nog een betoog houdt, waarin hij uiteenzet, dat en waarom de getrokken conclusie niet geheel opgaat. Hij acht het namelijk mogelijk dat sommige guldens een zo gering aantal huishoudingen doorlopen, dat de kans groter wordt op wijzigingen van het nationale inkomen, die niet verstoringen van het monetaire evenwicht zijn (dus b.v. het geval A in de bijlage). Ik heb mij hier nog geen definitief oordeel over gevormd — het woord „definitief” kan men bij deze materie trouwens toch beter vermijden — doch het lijkt mij dat de

---

¹⁾ F. J. de Jong: Monetair evenwicht en inkomensevenwicht, De Economist 1955, blz. 530.

door de Jong gemaakte veronderstelling weinig zal voorkomen. Als men gewend is aan een bepaalde reactiesnelheid van de bestedingen t.o.v. de inkomens, dan lijkt het mij onwaarschijnlijk dat men bij stijgende inkomsten die reactiesnelheid ineens zou opvoeren en dit zou toch moeten gebeuren als men het „monetaire driehoekseffect” (dat is wat in geval A, situatie II van de bijlage gebeurt) zou willen waarnemen.

Voorlopig lijkt mij het nominale nationale inkomen dan ook nog steeds de beste maatstaf voor de beoordeling der monetaire ontwikkeling in die zin, dat een toename daarvan op een inflatoire en een afname daarvan op een deflatoire verstoring van het monetair evenwicht wijst.

Wij moeten ons dus, zo lijkt mij, losmaken van de opvatting dat er alleen inflatie aanwezig zou zijn, als het nominale nationale inkomen door prijsstijging toeneemt. Ook als de prijzen bij toenemende productie stabiel blijven is er in feite van een inflatoire ontwikkeling sprake. Bij monetair evenwicht zouden de prijzen in dat geval immers behoren te dalen.

Hiermee is niet gesteld dat het monetair evenwicht altijd gehandhaafd moet worden. Deze kwestie moet ik thans laten rusten. Evenmin kon worden ingegaan op de invloeden, die in onze huidige maatschappij tot inflatie leiden¹⁾. Het doel van het betoog was slechts een zo goed mogelijke maatstaf voor het meten der monetaire verstoringen te vinden waarbij het woord „monetair” letterlijk werd genomen, d.w.z.: teweeggebracht door het gebruik van geld.

---

¹⁾ Zie hiervoor b.v. Ch. Glasz: Geld in de maalstroom, E.S.B. van 5 Mei 1955.

Bijlage

A. Cijfervoorbeeld van het geval, behandeld door J. G. Koopmans in „Zum Problem des Neutralen Geldes“, blz. 298-303.

Situatie I. Monetair evenwicht.

	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>
aanbod	97 stuk à 10 = 970	150 stuk à 5 = 750	220 stuk à 6 = 1320
vraag	50 stuk B à 5 = 250 120 stuk C à 6 = 720	100 stuk C à 6 = 600 15 stuk A à 10 = 150	100 stuk B à 5 = 500 82 stuk A à 10 = 820

Situatie II. Autonome verkleining van het aanbod van A, waarnaar de vraag inelastisch is. Handhaving van monetair evenwicht.

	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>
aanbod	70 stuk à 15 = 1050	150 stuk à 5 = 750	220 stuk à 6 = 1320
vraag	60 stuk B à 5 = 300 125 stuk C à 6 = 750	95 stuk C à 6 = 570 12 stuk A à 15 = 180	90 stuk B à 5 = 450 58 stuk A à 15 = 870

Inkomen van A neemt toe; inkomens van B en C blijven gelijk.

B. Cijfervoorbeeld van autonome verkleining van het aanbod van alle goederen. De vraag naar deze goederen is inelastisch. Handhaving van monetair evenwicht (Generalisering van A).

Situatie I zie onder A.

Situatie II.

	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>
aanbod	70 stuk à 15 = 1050	110 stuk à 8 = 880	210 stuk à 7 = 1470
vraag	35 stuk B à 8 = 280 110 stuk C à 7 = 770	100 stuk C à 7 = 700 12 stuk A à 15 = 180	75 stuk B à 8 = 600 58 stuk A à 15 = 870

Alle inkomens nemen toe.

C. Cijfervoorbeeld van autonome verkleining van het aanbod van alle goederen.

De bestedingen zijn gelijk aan het verdiende inkomen van de vorige periode. Inkomensevenwicht, tevens monetair evenwicht.

Situatie I zie onder A.

Situatie II.

	<i>A</i>	<i>B</i>
aanbod	70 stuk à $13\frac{6}{7} = 970$	110 stuk à $6\frac{9}{11} = 750$
vraag	$45\frac{7}{15}$ stuk B à $6\frac{9}{11} = 310$ 105 stuk C à $6\frac{2}{7} = 660$	$64\frac{8}{97}$ stuk A à $13\frac{6}{7} = 90$
	<i>C</i>	
	aanbod 210 stuk à $6\frac{2}{7} = 1320$	
	vraag $64\frac{8}{15}$ stuk B à $6\frac{9}{11} = 440$ $63\frac{9}{97}$ stuk A à $13\frac{6}{7} = 880$	

De inkomens in I en II zijn gelijk.